

GAZİ TÜRKİYAT
G Ü Z / 2 0 2 3

Atf / Citation

YAVUZER, M. Ş. (2023). "Bûsîrî'nin Kasîdetü'l-bürde'si ile Arif Nihat Asya'nın Naat Şiiri Üzerine Tematik Bir Karşılaştırma". *Gazi Türkiyat*, 33: 61-80.

Geliş / Submitted

06.08.2023

Kabul / Accepted

08.11.2023

DOI

10.34189/gtd.33.004

BÛSİRÎ'NİN KASİDETÜ'L-BÜRDE'Sİ İLE ARİF NİHAT ASYA'NIN NAAT ŞİİRİ ÜZERİNE TEMATİK BİR KARŞILAŞTIRMA*

A Thematic Comparison of Bûsîrî's Kasîdetü'l-bürde and Arif Nihat Asya's Naat Poetry

Mehmet Şahin YAVUZER *

Öz

Memlûkler döneminin ünlü kaside yazarı Bûsîrî'nin, Hz. Peygamber'in methi üzerine kaleme aldığı Kasîdetü'l-bürde adlı şiiri sadece ait olduğu topluma değil, diğer Müslüman toplumlara da Hz. Peygamber'i anlama bağlamında ışık tutar. 160 beyitten oluşan bu kaside, kaleme alınmasına sebep olan hikâyesiyle de ün kazanır. Eserde, Hz. Peygamber'in doğduğu zaman, Kur'an'ın hikmet ve faziletleri, Mî'râc, Hz. Peygamber'e iltica, mağfiret ve şefaât talebinden oluşan birçok bölüm bulunur. Kasidenin genel içeriğinde Hz. Peygamber'e övgü teması ağır basar. Peygamber, bir kurtarıcı, sığınacak liman, Allah'ın Hz. Peygamber'e duyduğu muhabbet başlıca temalardandır. Memlûkler döneminde yazılan bu kaside, Türklere de yansımış, birçok dinî gün ve gece de okunmuştur. Türk edebiyatında Allah'ı ve Hz. Peygamber'i konu alan birçok esere doğrudan veya dolaylı ilham kaynağı olmuştur. Çalışmamızda 1200 ile 1300 yılları arasında yaşayan ve Kasîdetü'l-bürde eserini kaleme alan Bûsîrî'nin şiiri ile millî ve dinî kaynakları referans alarak eserlerini kâğıda aktaran Arif Nihat Asya'nın Naat'ı (1967) Hz. Peygamber'e yaklaşım konusunda karşılaştırılacaktır. "Bayrak Şairi" adıyla Türk edebiyatı sahasında ün kazanan şairin İslam dinine yönelik bağının kalemine yansıdığı görülür. Şairin peygamber sevgisi ve özlemi Naat adlı şiirinde vücut bulur, edebiyatımızdaki önemli naatların ilk sıralarına yerleşir. Naat şiirinde, Hz. Peygamber'in doğumu, gençliği, yaşadıkları, dönemin İslam tarihi, sahabe ve halifelerin vaziyetleri, Hz. Peygamber'le müsemma olmuş sembol ve olaylar şiirde ağırlıklı olarak yer alır. Bûsîrî'nin kasidesi ve Arif Nihat Asya'nın şiiri tematik açıdan karşılaştırılarak ayrı dönemlerde Hz. Peygamber için ortaya konulan duygu ve düşünceler arasındaki benzerlik ve ayrımlar, Hz. Peygamber'i anma ve anlama konusunda farklı bir bakış sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Memlûkler, Bûsîrî, Kasîdetü'l-bürde, Arif Nihat Asya, Naat

Abstract

One of the famous poets of the Mamluks period, Bûsîrî, Hz. The poem named Kasîdetü'l-bürde, which was written in the praise of the Prophet, is not only for the society to which he belongs but also for other Muslim societies. It sheds light on

* Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Van/TÜRKİYE. yavuzsahin853@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4981-000X

the context of approaching the Prophet. This eulogy, which consists of 160 couplets, gains fame, especially with the story that caused it to be written. Hz. When the Prophet was born, the wisdom and virtues of the Qur'an, Mi'raj, Hz. There are many parts of the Prophet asking for asylum, forgiveness and intercession. In the general content of the qasida, Hz. The theme of praise to the Prophet predominates. The Prophet, a savior, a safe harbor, Allah's Prophet. It is one of the themes that preserves the love given to the Prophet. Written during the Mamluks period, this eulogy was recited on many religious days and nights, which was also reflected in the Turks. Allah and Hz. It has been a direct or a source of inspiration for many works on the Prophet. In our study, the poem of Bûsîrî, who lived between 1200 and 1300 and wrote his work Kasîdetü'l-bürde, and Arif Nihat Asya's Naat (1967), which transfers things to paper by taking national and religious sources as reference. He will compare the approach to the Prophet. It is seen that the poet's affiliation with the religion of Islam, who gained fame as the property of Turkish literature in the name of "Flag Poet", is reflected in his pen. The poet's prophet of love and his longing are embodied in his poem called Naat, and he is placed at the top of the important naats in our literature. In the Naat poem, Hz. The birth of the Prophet, his youth, his life, the history of Islam, the status of the companions and caliphs, Hz. Symbols and organs associated with the Prophet are heavily featured in the poem. Comparing Bûsîrî's eulogy and Arif Nihat Asya's poetry thematically, Hz. The distinctions and distinctions between the feelings and thoughts set forth for the Prophet, Hz. It will offer a different perspective on commemorating and understanding the Prophet.

Keywords: Mamluks, Bûsîrî, Kasîdetü'l-bürde, Arif Nihat Asya, Naat

GİRİŞ

Arapça kökenli bir kelime olan kaside niyet etmek, yönelmek, yaklaşmak anlamlarına gelmektedir. Bir amaç ve hedef doğrultusunda o işi yapmaya yönelme yoluyla yapılacak olanı ifade eder (Macit 2004: 182). Edebiyatta kullanımı ise "On beş beyitten az olmamak üzere bütün beyitlerin ikinci mısraları en başta bulunan mısra ile kafiyeli bulunmak ve daha çok büyükleri övmek üzere yazılan nazım" şeklinde tanımlanır (Develioğlu 2003: 493). Nesîb- teşbîb, methiye, fahriye, dua ismiyle dört ana bölümden oluşan kaside türünün hepsinde övgü teması göze çarpar. Tevhit, naat, münacat gibi dini muhtevaların ağırlıkta bulunduğu bu şekilde, özellikle methiye ve dua bölümlerinin işlendiği genel kasideler arasında yer aldığı görülür.

Kasidelerin ilk bölümleri olan nesîb ya da teşbîb bölümleri giriş mahiyetindedir. Bazı kasidelerde bu bölüm kullanılmadan methiye bölümüne geçildiği görülür. Methiye asıl konunun anlatıldığı bölümdür. Kasidenin kişiyi övgü bölümüne ayrılan bu kısım, şairin bütün hünerlerini gösterdiği sanatlı beyitleri içerir. Kimin için yazılmışsa kaside, ona övgü dizilir ve bu övgüler dizisi yine bu bölümde okura aktarılır. Methiye diğer bütün bölümleri şekillendiren kısımdır. Fahriye bölümünde ise şair, şiir yazmadaki becerisini över. Son bölüm olan dua kısmında, üzerine kaside yazılan kişinin ömrünün uzun olması ve giriştiği işlerde başarılı olması için şair tarafından dualar edilir (Macit 2004: 184). Genel bir bakışla kasidenin övgü temasıyla bütünleşmiş ve birçok bölümden teşekkül eden bir şiir şekli olduğu görülmektedir.

Kasidelerin özelliklerinden biri de tarihî bir belge niteliği taşımalarıdır. Nevruz, cülus, fetih, düğün törenlerini muhteva eden kasideler, dönemin sosyal ve kültürel yaşantıları ile ilgili önemli bilgiler verirler (Kılıç 2009: 208). Bunun dışında özellikle

devlet büyüklerinin övüldüğü kasideler, devlet büyüklerinde arzulanan meziyetleri dile getirmekte bir araç olarak kullanılır (Saraç 2017: 26).

*Kasîdetü'l- bürde*¹ ise ilkin Kâab bin Züheyr'in, Hz. Muhammed'in önünde okuduktan sonra Peygamber'in üstündeki hırkayı çıkarıp kendisine giydirmesi hadisesinde oluşan bir tür olarak ortaya çıkar (Develioğlu 493). İslam dininin bütün bir beşeri maneviyata sirayet etmesinde Kuran'ın kaynaklığı, dinî esaslar ve edebî metinlerin önemi, tarih boyunca Müslümanlar tarafından aktarılır. *Kasîdetü'l- bürde*'ler de özellikle kişinin maneviyatını zirvelerde yaşaması bakımından Müslümanlarca kutsal sayılan metinler arasındadır. Gerek içerik gerekse de dayandığı kaynaklara bakılacak olursa *Kasîdetü'l- bürde*'lerin Hz. Peygamber'e duyulan sonsuz bir sevgi ve muhabbetin tezahürü olduğunu söylemek mümkündür.

Kasîdetü'l- bürde'ler özellikle Anadolu'da uzun yıllar sevilen ve ibadet zamanlarında nağmelerle okunan şiiirlerdir. Hz. Peygamber'e duyulan özlem, ona ve sünnetine gösterilen muhabbet, Allah'ın elçisi olması hasebiyle kendisine gösterilen saygı, Türk edebiyatına da yansır. Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig* adlı eserinde Peygamber'e övgüye yer verir. Sonraları Anadolu sahasında Yunus Emre, Divan şairi Fuzûlî, Baki, Nabî gibi ünlü isimler bu türden şiiirler kaleme almışlardır. Hz. Peygamber, Cumhuriyet'ten sonra da birçok usta kalemin şiiirlerine konu olmuştur. Hz. Peygamber'i ideal medeniyet öncüsü gören, Mehmet Akif, Necip Fazıl, Sezai Karakoç gibi isimler, Türk edebiyatında öne çıkan şairler, peygambere gösterdikleri sevgi ve saygıyı eserlerine yansıtırlar. Yine milli ve manevi konuları şiiirlerine yoğun bir şekilde yansıtmada öncü şairlerden biri olan Arif Nihat Asya (1904-1975) bu alanda önemli bir naatı okura sunar. Vatan sevgisi ve İslam şuurunu bütün çalışmalarına aksettiren şair, peygamber sevgisini birçok çalışmasında dile getirir.

Arif Nihat Asya'nın şiiirinde göze çarpan duygulardan biri de lirizmdir. O, milli ve manevi hisleri şiiirlerine yansıtırken lirik bir üslupla hareket etmiştir. Bunun yanında anne, baba, aile ile ilgili temalarında şiiirlerine yansıdığı görülebilir. Şairin küçük yaşta çeşitli nedenlerle ailesini kaybetmesi, şiiirlerindeki lirizmin sebepleri arasında değerlendirilebilir. Şiiirlerinde lirizm olduğu kadar epik üslup ve temalar da göze çarpar. Türk İslam tarihine ve Türklerin İslam'ın sancaktarlığını yaptığı dönemlerdeki zaferlerine şiiirlerinde, yoğunlukla rastlanılır. Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yenilgi, Türk toplumunu şekillendirme çabalarını arttırdığı milli ve manevi şura sahip aydınların endişelerini arttırır. Antik Yunan kurgularına yönelme, mandacı sistemi sindirme, kurtuluşu Batı'nın merhametinde arama gibi yönelimlere karşı; muasırlaşmayı Türk- İslam geleneğiyle yapma, Kur'an'ı asrın idrakine sunma gayreti içinde olma çabaları özellikle cumhuriyet ve sonrasında görülen mücadelelerdir (Yıldız 1991: 45). Şair Asya da kalemını bu şuurla kullanır. Onun yazı çalışmaları bu

¹ *Kasîdetü'l- bürde* ifadesindeki "bürde" sözcüğünün "b" harfinin küçük yazılması Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin maddesi örnek alındığından ötürüdür.

merhalede evrilir. Onun fikrî hayatında farklı bir dönüm noktası ise bir Mevlevî dedesi olan Ahmet Remzi Akyürek ile tanışmasıdır. Bu tanışmadan sonra şairin özellikle İslam dinine yönelik ilgisi ve muhabbeti artar.

1. KASİDETÜ'L- BÜRDE'NİN ORTAYA ÇIKIŞ HİKÂYESİ

Muhammed bin Saîd bin Hammâd bin Abdullahî'l Bûsirî ismiyle anılan Bûsirî'nin, şair kimliğinin yanında devlet erkânına danışmanlık yaptığı da söylenir. Rivayet odur ki Memlükler döneminde vezirlik de yapmıştır. Şairin *Kasîdetü'l- bürde* şiirinin ortaya çıkış hikâyesi ise şöyledir: Bir gün eve giderken şair yolda bir yaşlı adamla karşılaşır. Yaşlı adam ona “*Ya Bûsirî! Bu gece rüyanda Hz. Peygamber'i gördün mü?*” diye sorar. O da “*Hayır görmedim*” der. Hem bir şaşkınlık hem de bir sevinç hâline bürünen şair, eve gider ve o gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Büyük bir heyecanla Peygamber'e övgüler yazar. Zamanla vücudunun yarısını kullanamaz hâle gelip büyük bir rahatsızlık geçirir. Sonra *Kasîdetü'l- bürde*'yi yazarak bununla Allah'tan şifa diler. Kasideyi nihayete erdirdikten sonra Hz. Peygamber'i rüyasında görerek ona kasideyi okur. Eski nüshalarda 160 sonrakilerde ise 165 beyitten oluştuğu (Kaya, 2001: 568) tespit edilen kasidenin 51. beytinde “*En son ilmi beşerin hakkında şöyledir ki*” mısraı yarım kalır. Diğer mısraını hatırlamadığını söyleyen Bûsirî'nin mısraını Hz. Peygamber tamamlar: “*Beşerdür cümle halkın odur en hayırlısı!*”. Kaside bittikten sonra Hz. Peygamber ellerini Bûsirî'nin felçli tarafına sürer. O, uyandığı zaman rahatsızlığının geçtiğini görür (Armutçuoğlu 2009: 11-14).

Kasîdetü'l- bürde'nin tercümesini yapan Rahmi Serin onun İslam dinindeki değerini şu ifadelerle dile getirir: “*Eser vardır; onu ortaya koyana şeref verir, şan verir. Eser vardır; konulduğu yere şeref verir, şan verir. Eser de vardır ki şerefini, şanını konulduğu yerden alır. Muhammed Bûsirî'nin Kasîdetü'l- bürde'si, şeref ve şanını konulduğu yerden, yani varlığını yaratılış sebebi olan peygamber imamından, ahir zaman Peygamberi Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellemden almaktadır.*” (Serin 2006: 3). Bu şiir, bütün İslam âlemi tarafından mübarek kabul edilmiş, yazılmış olan diğer şiirlere nazaran daha çok kıymet görmüştür.

Kasîdetü'l- bürde 10 bölümden teşekkül eder. Bunlar; Aşk-ı Rasûl, Nefse Muhalefet, Medh-i Rasûl, Velâdet-i Nebî, Davet-i Nebî, Kur'ân-ı Kerim, Mirâc-ı Nebî, Cihâd-ı Nebî, Mağfiret ve Şafaat Talebi, Efendimize İlticâ'dır. Bu kasidenin özellikle hastalara şifa olduğu dile getirilir. *Kasîdetü'l- bürde* üzerine onlarca şerh yapılmış Hintçe, Farsça, Türkçe, Almanca, Fransızca, İngilizce gibi geniş bir alanda kullanılan dillere tercüme edilmiştir.

2. ARIF NİHAT ASYA VE NAAT ŞİİRİ

Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatında şiir türünde, epik ve coşkulu söylem bakımından önde gelen, millî ve manevi duyguları eserlerine yansıtan şair Arif Nihat Asya, Türk İslam geleneğine bağlı yeri doldurulamayacak bir şair olarak göze çarpar. Özellikle vatan ve bayrak sevgisi birçok eserine yansır *Bayrak* adlı şiiri ile de nesillerin hafızasına kazınır. Türk İslam geçmişini yeni Cumhuriyetle birleştirmek isteyen şair, *Esterğon Kalesi*, *Tuna*, *Gazi Nehir*, *Edirne* gibi şiirleriyle Osmanlı Devleti'nin asıl kökler olduğunu her zaman hatırlatmak ister (Armağan 2004: 14). Şair, bugünün varlık değerini geçmişine kıymet vermekte görür.

Onun ilham kaynağının başında Hz. Muhammed ve sonrasında ise Türk edebiyatının en önemli isimleri olan Mevlânâ, Şeyh Sadi, Yunus Emre ve Feriduddin-i Attar gelir. Ondaki söz hassasiyeti "kelam-ı kibar" anlayışına dayanır. Sözü daha veciz söyleme çabasını Arif Nihat Asya'nın şiir ve nesirlerinde görmek mümkündür (Andı 2004: 23). Türk edebiyatının en velût şairlerinden kabul edilen Asya, gelenek şiirinden beslenir. Onun geleneğe yönelmesinde Mevlana'nın etkisi büyüktür. Türk tarihinin görkemli zamanları, tarihî şahsiyetleri ve verdiği eserler şairin şiirlerinin temalarını oluşturur. Divan şiirinin sesi ve ahengi onun şiirlerine yansır. Arif Nihat Asya, şiirlerinde halk ve divan şiirlerindeki ses unsurlarını da bir araya getirdiği görülür (Macit 2004: 36-37).

Arif Nihat Asya'nın İslam tarihine yoğun bir ilgisi ve sevgisi vardır. Şairin sevgisinin kaynağı ve zirve şahsiyeti ise Hz. Muhammed'dir. Hz. Peygamber'e muhabbeti, birçok şiirinde göze çarpar. Bu sevgi ve saygıyı *Dualar ve Âminler* (1967) isimli şiir kitabında görmek mümkündür. Şair, şiirlerinde vatan ve bayrak sevgisinin merkezine yine İslam'ı yerleştirir. Onun bayrak sevgisi İslam'dan bağımsız değildir. Şair, İslam dinine büyük önem verir. Ona göre din bir hayatın içinde yaşanmazsa veya sadece sözde bir dine bağlılık söz konusu ise bu dinin aslı ve özüne ihanettir. Çünkü dinin tarihte kazandığı trajik zaferler bir kenara atılmamalıdır. Şair, Hz. Peygamber'in doğumunu, vefatını, mi'râc hadisesini ve hicret yolculuğunu barındıran şiirler kaleme almıştır. Bu bağlamda en göze çarpan şiiri ise *Naat*'tir.

Naat şiiri, serbest nazım ölçüsü ile kaleme alınmıştır. İki yüz mısradan oluşan şiiri tematik kompozisyonlara ayıracak olursak Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem ve o döneme özlem, İslam'ın bütün insanlığın yitik cenneti olduğu, Peygamber'in doğumu ve dünyada çektiği sıkıntılar, Hz. Peygamber'e gönül verenler ve onun zaferleri de şiire yansır. Samimi bir üslupla yazılan şiirde Hz. Peygamber'e duyulan sevginin şiirin geneline yansıdığı görülmektedir.

3. BÛSİRÎ'NİN KASİDETÜ'L- BÜRDE'Sİ VE ARİF NİHAT ASYA'NIN NAAT ŞİİRLERİNDE TEMALAR

Bûsirî ve Arif Nihat Asya'nın şiirlerine bakıldığında Hz. Peygamber'in doğumu, dua, Hz. Peygamber'e duyulan aşk ve özlem, Peygamber'in mücadelecî ruhu, şiirlere tasavvufî yansımalar ortak temalar olarak göze çarpar.

3.1. Hz. Peygamber'in Doğumu

İslam coğrafyası Hz. Peygamber'in doğumundan önceye, doğduğu âna ve doğumundan hemen sonraya derin anlamlar yükler. Peygamber'in doğuşu dünya tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Müslümanlar ise müjdeliler ile Hz. Peygamber'in doğumunu karşılar. Cahiliye döneminde insanlara çektirilen sıkıntılar, güçlünün güçsüzü ezmesi, köleliğin acımasız yönleri, kadın ve kızlara yönelik eziyetler, çarpık ilişkiler, alkolün serbestliği, heykel ve putlara tapılması vb. türdeki insan hayatını hüsrana uğratacak uygulamalar bulunmaktaydı. Bunun için bir kurtarıcı Allah tarafından gönderilir. O da Hz. Muhammed'dir.

Hz. Muhammed'in dünyaya geleceği bazı ayetlerde zuhur eder. *"Hani Allah peygamberlerden, 'Hani bir vakit Allâh Teâlâ peygamberlerden ahit almıştı: 'And olsun size vereceğim her kitap ve hikmetten sonra, elinizdekini doğrulayan bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka iman edeceksiniz ve ona mutlaka yardım edeceksiniz' diye söz almış ve 'Bunu kabul ettiniz mi?' Onlar da 'Kabul ettik' demişlerdi"* (Altuntaş-Şahin 2004: 59 "Âl-i İmrân, 81"). Bakara Sûresi'nin 129. ayetinde ise *"Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her türlü kötülükten armdırın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin"* (Altuntaş-Şahin, 19) ayetleri Hz. Peygamber'in geleceğinin müjdecî ayetleridir.

Hz. Peygamber'in doğumu Emevîler ve Abbasîler döneminde kutlama şeklinde olmazdı. Bu kutlamayı ilk başlatan Fatimîler olmuştur. Zamanla bu davranış bütün İslam coğrafyasına yayılır. Emevîler döneminde her ne kadar Selahaddin-i Eyyubi bu kutlamaları gerçekleştirmezse de ondan sonrakiler bu tür kutlamaları desteklemişlerdir. Osmanlılarda ise Kanunî tarafından başlatılır. Bundan önce ise Süleyman Çelebi'nin kaleme aldığı *Vesiletü'n Necât* şiiri çağları aşan bir değere kavuşmuş ve onu okumak Anadolu'nun en kıymetli geleneği hâline gelmiştir (Kemikli 2019: 75).

Peygamber'in doğumunu kutlamanın en yaygın yansıması kaside ve mevlit okunmasıdır. Türkçeye çevrilen Bûsirî'nin kasidesi de *Vesiletü'n Necât*'tan sonra en çok okunan şiirdir. Bu kasideyi Anadolu sahasında tercüme eden Diyarbekirli Mehmed Said Paşa, Abdurrahim Üskübî, Abdullah Sâlâhi Uşşakî, Şemseddin Sivasî, ve çağdaş bir üslupla eseri tercüme eden Sezai Karakoç öne çıkan bazı isimlerdendir. Bu kasideyi edebî bağlamda en iyi çeviren kişilerin başında ise Sezai Karakoç gelir. Karakoç'un Fransızcadan çevirdiği bu şiir, motamot bir çeviri olmayıp edebî bir üslupla öne

çıkması bakımından tercih edilmiştir. Bu yüzden çalışmada Karakoç'un çevirisi üzerinde inceleme yapılacaktır.

Karakoç'un çevirisini yaptığı Bûsîrî'nin şiirinde Peygamber'in doğmadan önce onun gelişini müjdeleyen hadiseler yer verilir. Bu hadiseler toplumun o zamanlarda ahlaki olarak çöküşü ve insanların mantık dışı inançlara yönelmesi ile ilgilidir.

*"O doğum günü ki, iyi farkına vardı İran, indiğinin
Kendisi için korku, kendisi için ceza, kendisine cehennem azabı...
Göçtü darmadağın oldu Kısra'nın saray duvarları o gece,
Devleti de bu duvardan başlayarak yarıldı, çatladı ve dağıldı.
Son nefesini verdi korkudan Mecûsî meşalesi ve Yahudi nehri,
Bilinmeyen bir yere alıp gitti dert yuvası başını.
Ve sapık Save halkı, her günkü gibi su aldıkları göle gittiklerinde;
Bu da nesi; kurumuş kül olmuş! Döndüler elleri boş, kızgın, kudurmuş ve çatlamış
dudakları...
Sanki doğmuştu ateşte su, su da ateş duygusu!
Tabiat, o gün, yoldan çıkmışları, tabiatın çıkararak karşıladı"² (Bûsîri 34).*

Hz. Peygamber'in doğduğu gün, onun hak din olarak yayacağı İslam'a zıt olan birçok inancın temellerinin farklı şekillerde sarsıldığı rivayet edilir. Onun doğduğu gece, İran hükümdarı Kısra'nın sarayı şiddetli bir sarsıntı geçirip on dört burcu yıkılır. Mecûsî inancının hâkim olduğu ve ateşe tapılan bir bölgede, onların en kutsal gördüğü bin seneden beri hiç sönmeyen ateş, o gün söner. Müşrikler için kutsal sayılan, hiçbir kaynaktan beslenmeyen Save Gölü o gün kurur. Bu ve buna benzer doğa olayları Hz. Peygamber'in doğumuyla inanç, ahlak ve yönetim bakımından sıkıntı görülen bölgelerde gerçekleşen hadiseler silsilesi şeklindedir. Şiirde özellikle dünya üzerinde hüküm süren Kayser (Bizans hükümdarı unvanı) ve Kısra (Sasani hükümdarı unvanı) krallarının hükümlerinin Hz. Peygamber'in doğumuyla son bulacağına dair işaretler göze çarpmaktadır.

Cahiliye döneminde birçok inancın bulunduğu, özellikle kadınlara yönelik şiddet ve zulmün olduğu, kölelerin eziyet içerisinde çalıştırıldığı, sınıfsal farklılıklar ve kabileciliğin ön plana çıktığı, toplumsal ahlaki çöküşün gerçekleştiği sıralarda Hz. Peygamber'in doğduğu söylenir. Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürde*'sinde haksız yönetime karşı mücadelenin timsali, Hz. Peygamber olarak gösterilir. Mecûsîlik, Putperestlik ve Yahudiliğin yaygın olduğu Arap coğrafyasında bütün bu inançları zayıflatan ve bazılarını tarihe gömen kişinin Hz. Peygamber olduğu fikri insanların şuurlarına

² Bu çalışmada Bûsîrî'nin *Kasîde-i bürde*'sindeki beyitler aktarılırken Fransızcadan Türkçeye çeviren Sezai Karakoç'un tercümesi esas alınmıştır.

yerleştirilmek istenir. Bütün bu karşı koyuşların somut delilleri de doğa felaketleri ile açıklanır.

Arif Nihat Asya, *Naat* şiirinde Hz. Peygamber'in dünyaya geliş öncesi, geliş ve sonrasını şu mısralarda ince bir lirizmle aktarır:

*"Günler, ne günlerdi, yâ Muhammed;
Çağlar ne çağlardı:
Daha dünyaya gelmeden
Mü'minlerin vardı...
Ve bir gün ki gaflet
Çöller kadardı,
Halîme'nin kucağında
Abdullah'ın yetimi,
Âmine'nin emaneti ağılardı!"* (Asya 55).

Allah'ın âlemlere rahmet için gönderdiği Hz. Peygamber, derin bir muhabbet ve özlemlerle anılır. Onun geleceği dönemlerde Hicaz bölgesinin ne denli sıkıntılı olduğu tarih biliminin tasdik edilmiştir. O, dünyaya gelmeden önce birçok peygamber onun gelişini işaret etmiştir. Gafletin çöller kadar olduğu belirtilen şiirde, o dönemde yaşayan insanların daha çok putlara taptığı, zulüm üzerine inşa edilen sistemlerin var olduğu söylenir. Bu gaflet uykusundan uyanılması için Allah tarafından Hz. Peygamber gönderilir.

Sahih hadislerde geçen "*Ben Âdemoğulları soyunun en hayırlı en temiz olanlarından, devirden devre, aileden aileye geçe geçe nihayet, şu içinde bulunduğum aileden vücuda getirildim.*" (Buhârî 1993: "Menâkıb" 23) ifadeleri Hz. Peygamber'in hadislerde dünyaya geliş ile ilgili söylediği cümlelerdir. Özellikle ona olan muhabbetin sözlerle anlatılması, edebi bir üsluba bağlanınca şiiri doğurur. Bu bölümde ise onun doğum öncesi, doğduğu an ve doğum sonrasında anne ve babasını kaybetmesi olayları aktarılır.

Hz. Peygamber'in veladeti ve öncesi ile ilgili her iki şiirde yaşanan coğrafya ve yakın imparatorluklarda insanların içinde bulunduğu ahval aktarılır. Müjdelenen ve beklenenin bu tür olumsuz koşullarda ortaya çıktığı mısralara yansır. Arif Nihat Asya'nın yukarıda aktardığımız bölümdeki "Ve bir gün gaflet çöller kadardı" ifadesi bu Burada özellikle doğal afet ve olayların zalim topluluk ve inançlara mensup kişilere bir ceza olarak verildiği anlayışı göze çarpar. Ancak bu doğal olaylar sıradan bir takvime göre değil de Hz. Peygamber'in doğduğu güne denk gelmiştir. Her iki şair de onun doğumunu olumlu karşılayıp gelişle birlikte olumsuz olan uygulamaların

giderildiğini ifade etmektedirler. Bu söylemlerin edebi ve belîğ bir dille şiirlere aktarıldığı görülmektedir.

3.2. Dua

Çağırarak, seslenmek, istemek anlamlarına gelen dua, kulun Allah'tan talep etme davranışdır. Bu talep şekli, yazılı ya da sözlü olabilir. İslam'da dua kulun aciziyet içinde Allah'tan isteme hâlidir. Bu istek derecesi mutlak bir teslimiyet içinde olmakla beraber istek veya istekler dizisi ya da bir yakarış şeklinde kendisini gösterir. İnsan, yaratandan arz-ı hâl eder ve bu isteğe bir karşılık bekleme güdüsü içerisindedir. Bir diyalog hâlidir dua. Kul ile Allah arasındaki diyalogu her zaman kul başlatır ve dua kulun her hâlinde gerekli olan bir davranıştır. İnsanın zor bir durumunun dışında normal hâllerde de dua etmesi beklenir. İnsanın duaya inanmasının en önemli gerekçesi eksik ve yardıma muhtaç bir varlık olduğunu kabul etmesidir. Yardıma muhtaç olan ise kendinden kudretli bir varlıktan medet umar. Kişinin fakr-u zaruret içinde bulunduğu hâlin ortadan kalkması için Allah en yakın ve muktedir varlıktır (Cilacı 2014: 529). Nitekim Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde, dua ve önemi ile ilgili çokça bölüm bulunur.

Duanın yazılı hâllerinin başında münacat türü gelir. Allah'ı konu alan edebi bir tür olan münacatlar birçok Müslüman şairin şiirlerine konu olur. Özellikle kaside şekillerinde münacatlar göze çarpar. Duaların naat türlerinde de yer aldığı görülür. Sadece münacat ve naat türünde değil, diğer bütün Allah'ı ve Hz. Peygamber'i konu alan türlerde dua bölümleri veya mısralarına rastlamak mümkündür.

Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-bürde'sinin* son beyitlerinde dua ve yakarış sözcükleri yansır. Samimi bir duanın olumlu döneneği inancı vardır kelimelerde:

Rabbim, yalvarışlarımı döndürüp çevirme bana geri;

Rahmetinden elverir bir rakam eklemeyen, kapama hesabımı.

Rabbim, bu kuluna yardım et, bu dünya ve öte dünyada.

Korkulu olaylar ve durumlarda yok bir parçacık olsun dayanıklığı." (Bûsîri 41).

Şiirin bu beyitlerinde kul acizliğini Allah'a göstermek ister. Yapılan duaların karşılık bulması inancı bir Müslüman'ın içinde bulunduğu dua hâlinin gerekliliğidir. Müslüman kabul olacak diye dua eder. Bu ruh hâlinin şiire yansıdığı görülür. Çok yoğun ve derin bir istek durumu vardır. Bunun bir tek muhatabı ise Allah'tır. Kul, aciziyetini dile getirirken çarelerin tek çaresi olan Allah'ı görür. Zor durumlarda ona yardım edebilecek tek varlığın Allah olduğunu belirtir. Bir sonraki yakarış ise Hz. Peygamber için yapılır.

"Rabbim, izin ver ki çözülsün ebedî salâvat bulutları bir kez daha.

Boşansın Resûl üstüne sel sel, sicim, sicim "Selâm! Selâm" yağmurları." (Bûsîri 42).

Hız. Peygamber'e selam ve salat, ona olan derin sevginin ve güvenin bir emaresidir. Onu görme arzusu, her Müslüman'ın istediği bir taleptir. Bu beyitte aslında Hız. Peygamber'e kavuşma arzusu göze çarpar. Diğer iki beyitte kendisi için dua eden şair, bu beyitte ise Hız. Muhammed için dua eder. Ona olan muhabbetin yağmur kadar çok ve yoğun selamın, rahmet yoluyla ulaşılması isteği vardır.

Arif Nihat Asya'nın duası, mübarek gecelerde yapılan dualara işarettir. Mübarek gecelerde yapılan duaların kabulü konusu, din âlimlerince hadisler ve ayetler referans gösterilerek yüz yıllar boyunca nesillere aktarılan bilgilerdir. Bu bilgiler nitekim Müslümanlarca davranışa dönüşür.

"Ve mübarek geceler, dualarımız,

Geri gelmeyen dualardı...

Geceler ki pırıl pırıl,

Kandillerin yanardı!" (Asya 62).

"Kandil" kelimesinde tevcih sanatı yapılmıştır. Hem geceyi aydınlatan gereç hem de kutsal gecelere verilen isimdir. Geceleri pırıl pırıl yapan ise onlara yüklenen İslami değerlerdir. Özellikle Anadolu halkı kandil gün ve gecelerine büyük anlamlar yükler. Bütün günahlar mübarek bazı gecelerde bağışlanır. Ayrıca bu gecelerde bir araya gelme ve bir ibadethanede buluşma şuuru oluşur. Şiirin derin anlamına bakılacak olursa bu hem manevi hem de millî bir görev hükmündedir.

Her iki şiirde dua teması işlenmiştir. Duanın şiirlere yansımaları, ona verilen önemin de göstergesidir. Dua adeta İslam'ın bir gerekliliği gibi gösterilir. Dua ve yakarış Allah'a yapılmakta şefaath ise Peygamber'den istenmektedir. İki şiire bakıldığında duanın kabul olacağı yönünde bir izlenim göze çarpar. Yapılan dualar kudretli yaratıcı tarafından mutlaka göz önünde bulundurulur. Arif Nihat Asya farklı olarak özellikle mübarek gecelerde yapılan duaların "geri gelmeyecek olan dualar" şeklinde olduğu bir dikkat ortaya koyar. Bûsîri'nin kasidesinde de geceye genel bir vurgu vardır. Çünkü Hız. Peygamber, gece rüyada görülmüştür. Dolayısıyla gecenin karanlığından ziyade ortaya çıkardığı hikmetler üzerinde durulur. Her iki şiirde de Yaradân'a yakarış söz konusudur. Medet beklenen yegâne mercii orasıdır.

3.3. Hız. Peygamber'e Duyulan Aşk ve Özlem

Kur'an'da Hız. Peygamber'e saygı duyma, ona uyma ve onun için fedakârlıkta bulunma ayetleri olduğu gibi ona nasıl davranılacağı ile ilgili ayetler de vardır. Peygamber'e karşı saygıda kusur edilmemesi gerektiği ayetlerde mevcuttur (Derveze 2019: 547). *"Ey iman edenler, Allah'ın ve Peygamber'in önüne geçmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Ey iman edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinin üzerine yükseltmeyin. Birbirinize bağırduğumuz gibi Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider."* (Altuntaş- Şahin 514; " Hucûrat, 1-3"). Hız. Peygamber'e olan saygının yanında ona

itaat edilmesi gerektiği ile ilgili ayetler de mevcuttur. “Kim Allah ve Resûl’üne itaat ederse Allah onu altından ırmaklar akan cennetine sokar, işte bu büyük bir başarıdır” (Altuntaş – Şahin 78; “Nisa, 13”).

Peygamber’e saygıda kusur etmeme, Kur’an’ın emri olduğu gibi ona yoğun bir muhabbet besleme davranışı Müslümanlarda karakteristik bir duyguya dönüşmüştür. Onun için en güzel yazılar ve en güzel şiirler okunmuştur. *Kasîdetü'l- bürde*’ler bunun kaynağını oluşturmakla birlikte mevlitler, hilyeler, şemailler, sîret-i nebiler, kırk hadisler, mucizeler, mi’raciyyeler gibi sadece Hz. Peygamber için yazılan eserler kaleme alınmıştır. Tanzimat’a kadar Türk İslam edebiyatında Hz. Peygamber ve yaşadıklarına şiir türünde neredeyse bütün şairler özellikle yer vermiştir. Müslüman şairlerin nerdeyse hepsi tarafından ma’suk-ı hakîkî olarak benimsenen Hz. Peygamber, birçok yönü, sıfatı ve yaptıkları edebiyatta mazmunlaşmıştır.

Peygamber aşkı ve özlemi, şiirsel olarak ilkin *Kasîdetü'l- bürde*’lerde vücut bulur ve bu Hz. Peygamber hayattayken gerçekleşmiştir. Kaâb bin Zühre’ın “Baned Sûad (Sevgilim Uzaklaştı)” şiiri Hz. Peygamber tarafından tebessümle karşlanır, hemen sonra Hz. Peygamber Kaâb bin Zühre’ye hırkasını hediye eder. Bir diğer şiir, kıtalara yayılan Peygamber sevgisinin eşsiz bir ürünü Bûsîrî’nin *Kasîdetü'l- bürde*’sidir.

Bûsîrî’nin şiirinde Hz. Peygamber’e derin bir sevgi göze çarpar. Bu hem saf aşkın hem de dramatik bir özlem duygusunun sonucu olduğu izlenimini verir:

“Aşk gizli kalır mı kimseden, niçin aldatır kendini insan?

Gönül yanıp dururken gözden akarken çeşme gibi gözyaşı,

Aşk olmasaydı döker miydin gözyaşımı böyle toza toprağa?

Gözün uykudan kaçır mıydı andığından Ban Ağacını³, Âlem Dağını⁴?

Âşık inkâr etse ne çıkar, gerçek şahitler var:

Yaşa batık gözler, sararmış yüz, zayıf ten ve göz çukurları...” (Bûsîri 29).

Aşk derdinden insanın içine düştüğü acziyet ve keder şiire yansır. Âşık, hiçbir zaman aşkını gizleyememiştir. Aşkın doğası gizliliği reddeder. Aşkın ahvali gözyaşıyla somutlaşır. Bu gözyaşı sıradan bir gözyaşı değil, şair bunu çeşmeye benzetir. Buradaki amaç, aşğın bu konudaki samimiyeti ve yoğun duygularınıdır. Aşk karşısında âşık kimsesiz ve çaresizdir. Onun tek ilacı âşık olunanın bir mütebessim bakışıdır. *Kasîdetü'l- bürde*’de Hz. Peygamber’e duyulan muhabbetin tarifi yoktur. Şair, bu aşk karşısında şekilden şekle girmiştir.

³ “Ban Ağacı, Latif bir ağaç ismidir. İstiare yoluyla sevgili kastedilir” Armutçuoğlu, İ. *Kaside-i bürde Manzum Tercümesi*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012, 113.

⁴ “Âlem Dağı, Yüksek dağ anlamına gelir. Burada Resûl-i Ekrem –sallallahu aleyhi ve sellem- efendimizin hicret esnasında Siddik-i A’zam ile gizlendikleri Sevr mağarası ve o yüksek dağ kastedilmiştir.” a.g.e., 113

Peygamber, Allah tarafından insanların hayatlarını anlamlandırmak için görevlendirilen seçilmiş insandır. Peygamberler için Hz. Muhammed bu görevin en yüksek mertebesinde. Ahzâb Süresi 45-46. ayette Hz. Peygamber için “*Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah’ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi, bir aydınlatici, bir kandil olarak gönderdik.*” (Altuntaş- Şahin, 423) ifadesi yer almaktadır. Burada Peygamber hem bir ışığa hem de yol gösterici bir kandile benzetilir. Yani Kur’an’da Hz. Peygamber’e yönelik sürekli bir güven ve muhabbet vardır. Allah’ın bu muhabbeti insanda aşka dönüşmüştür. Kaside ise bu samimi aşkın ürünüdür.

Arif Nihat Asya’nın şiirine baktığımızda ise derin bir özlem göze çarpar. Bu özlemin sebebi içinde bulunulan ahvaldir. Şair, İslam’ın zayıflaması ve Müslümanların içinde olduğu aciziyeti görüp Peygamber’in gelmesini istemektedir.

“Gel ey Muhammed, bahardır...

Dudaklar ardında saklı

Âminlerimiz vardır!...

Hacdân döner gibi gel;

Mi’ractan iner gibi gel;

Bekliyoruz yıllardır!” (Asya 65).

Özellikle Türklerin İslam’a sancaktarlık yaptıktan sonra İslam’ın her manada altın çağını yaşaması Osmanlı’nın yıkılışından sonra farklı bir merhaleye bürünür. Batılı emperyalistler, Arapları kendi güdümüne aldıktan sonra Türkleri de bu bağlamda kendi güdümlerine almak isterler, İslam’ın zayıflatılması veya dezenformasyona uğratılmasını esas gaye edinirler. Özellikle Türk- İslam fikrine sıkı sıkıya bağlı olan Arif Nihat Asya gibi şairler bu durumu sindirememektedir. Müslümanların kendi düşünce ve eylemlerini dile getirmede ya da davranışa dökmede birçok yasakla karşılaşması ve Batı’nın Türkiye üzerindeki baskısı, yazarları Hz. Peygamber’i tekrardan aramaya yöneltmiştir. Bunun ilk örneği Fetret Devri’nde görülür.

Osmanlı Devleti Fetret döneminde yıkılmanın eşliğine gelir. Osmanlı’nın Timur’la yaptığı savaş neticesinde yenilgi alması halkı ümitsizliğe sevk eder ve bu zorlu dönemde dine sarılma baş gösterir. *Mevlid-i Şerif (Vesiletü’n Necât)* da bu duygunun sonucunda kaleme alınır. Fetret döneminde yazılan *Vesiletü’n-Necât* millet olarak var olmanın tek yolunun Hz. Peygamber ve onun manevi şahsiyetini anlama, algılama ve isteme aracı olması amacıyla yazıldığı söylenebilir (Kemikli,2019: 75). Moğolların saldırması ve Osmanlı hâkimiyetini ele geçirmesi sonucunda yazılan bu eser, Hz. Peygamber’e duyulan aşk ve onun mücadelecî ruhuna duyulan özlemin sonucu olarak karşımıza çıkar. Cumhuriyetin kuruluşunun ardından Batı’nın Türk- İslam medeniyetinin güçlenmemesi için yaptığı kısıtlama ve hamleler Arif Nihat Asya gibi şairlerin tepkisini çeker ve onun şiirlerine Türk egemenliğinin kucaklayıcılığı ve İslâm

dininin kutsiyeti fikri yansır. Batılı devletlerin dünyanın birçok bölgesini sömürmesi ve Türk halkının da bu bağlamda baskılanması, Arif Nihat Asya'yı Hz. Peygamber'e yöneltir.

Hz. Peygamber'in özellikle mazlumların sahibi olduğu gerçeği birçok hadisle sabittir. Onun kimsesizler, yetimler, köleler ile ilgili uygulamaları çağlar üstü bir insani davranışla takdir kazanmıştır. Peygamber'in bu yapısı Arif Nihat'ın şiirine yansır:

*"Şimdi seni ananlar,
Anıyor ağlar gibi...
Ey yetimler yetimi,
Ey garipler garibi;
Düşkünlerin kanadıydım,
Yoksulların sahibi...
Nerde kaldın ey Resûl,
Nerde kaldın ey Nebi?" (Asya 68).*

Hz. Peygamber'in babası, onun doğmasına beş ay kala bilinmeyen bir hastalıktan ötürü vefat eder. Annesi Âmine ise Peygamber'in doğumundan altı yıl sonra hayatını yitirir. Hz. Peygamber hem yetim hem öksüz kalır. Peygamber'in dedesi ve amcası onu sahiplenir ve ona bakarlar. Peygamber özellikle bu durumda olan çocuklara ayrı bir ilgi ve muhabbet duyar. Yetimleri gözetmekle ilgili birçok ayet olduğu gibi onlara sahip çıkmak gerekliliğinin üzerinde duran birçok hadis bulunur. *"Müslümanlar içinde en hayırlı ev; içinde yetime iyi davranılan evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de yetime kötü davranılan evdir."* (Buhârî 1993: "Edeb" 39; İbn- Mâce 2009: "Edeb", 6) hadisi bunlara bir örnektir. Şiirde sadece yetimler değil, düşkün ve yoksulların da sahibi olan Hz. Muhammed çağırılır.

Şairin çağrısı, Peygamber'in sünnetinin terk edildiğinin endişesiyle yapılan bir çağrıdır. Bu konuda Müslümanlara bir serzeniş söz konusudur. Bunun dışında Peygamber'in kucaklayıcılığına işaret edilir. Onun kucaklayıcılığı yoksullar, garipler ve kimsesizleri kapsamaktadır. Özellikle kapitalist ve materyalist sistemlerin maddeciliği ön plana çıkararak insanın manevi şahsiyetinin yok edilmesini gören şair, Hz. Peygamber'in insana ne denli değer verdiğini okura sunmak ister.

Bûsîrî'nin kasidesinde aşk ve özlem teması başta olmak üzere diğer temalarda da karşılık görülen bir aşk, izlenimi vardır. Aşkın daha çok derinlikli ve metafizik boyutu işlenmiştir. Yukarıda alıntı yaptığımız kasidenin ilk üç mısraı yaşamış ama görülmemiş bir insana duyulan muhabbetin yansımasıdır. *"Gönül, gözyaşı, çeşm, gizli"* sözcükleri özellikle soyuta duyulan aşk bağlamında ön plana çıkan tasavvufî ifadelerdir.

Hem Asya'nın hem de İmam-Bûsîrî'nin şiirinde Peygambere yoğun bir muhabbet görülür. Bûsîrî'nin kasidesinde Peygamber aşkı göze çarparken Asya'nın *Naat*'inde Peygambere özlem ağır basar. Bundaki farklılığın sebebi Memlükler döneminde İslam'ın hâkim olduğu zamanlarda mevcut bulunulan hâl içinde Peygambere sevgi ve aşk dile getirilir. Müslümanların yükseliş ve müreffeh durumuna rast gelinen dönemde ona çağrıdan ziyade ona duyulan aşk kasideye yansır. Arif Nihat Asya'nın bulunduğu zaman ise Müslümanların hâkimiyetinin olmadığı ve baskı altında bulunduğu bir dönem olduğundan şiir, Müslüman halkın bu zor zamanlarda Fetret Devri'nde olduğu gibi Hz. Peygamber'e ve onun adaletli döneminin gelmesine bir çağrı niteliğindedir.

3.4. Şiirlerdeki Tasavvufî Yansımalar

Dünya hayatını terk etme, nefsi hor görme, gönlüyle Allah'a bağlanma, halisane ibadet etme, Allah'ı tefekkür etme, ona kavuşma isteği, Allah'ı kalben zikretme, Allah'ı sürekli düşünme ve bununla huzur bulma tasavvuf ehlinin karakteristik özellikleridir. Tasavvufçulara göre kalpler ancak Allah'ı zikretmekle huzur bulur. Tasavvufçuların üzerinde yoğunlaştığı konular; varlık ve yoklukta Allah'ı arama, ruhun arındırılması, nefsin tezkiyesi, istiğrak, aşk, sevgi, vecd hâli şeklinde sıralanabilir. Asıl hayat, onlara göre ölümden sonra başlar. Nefis bir yandan dingin öte yandan teyakkuz hâlinde olmalı (Öngören 2014: 119). Varlığın derinden hissedilmesi, şeksiz, şüphesiz teslimiyet, sonsuz hayat inancı tasavvuf ehlinde davranış hâline gelir. Tasavvuf ehlinin mücadelesi nefisledir.

Tasavvuf ehli olan sûfilerin en çok dikkat ettikleri arasında nefis ve şeytanın hileleri gelir. Dünyanın nimetlerini aldatici olarak gören sûfiler, nefsin ruha ve bedene galip gelmemesi için ellerinden gelen itina gösterirler. Özellikle nefisle mücadeleyi manzum ve mensur eserlerinde kaleme alan birçok Müslüman âlim ve şair, bu konuya önem gösterirler. Bu konu, Bûsîrî'nin de kasidesinde öne çıkardığı temalardan biridir:

"Nefs memedeki çocuktur, vaktinde kesmezsen süttten..."

Koca adam olur da hala emzik ister, arar sütü, mamayı.

Nefsine sen hâkim ol, o olmasın sana hâkim;

Çünkü nefis neye hâkim olursa, onu ya öldürür, ya soldurur hasılı." (Bûsîri 30).

Cüneyd Bağdâdî tasavvufu "*sulhü olmayan bir ceng*"e benzetir (Yılmaz 2014: 36). Bu mücadele, kişinin nefsiyle sürekli bir şekilde savaşıdır. Özellikle tasavvuf ehli insanın tezkiye yoluyla ruhunu arındırması gerekir. Bu arınma manevi temizliktir. Bûsîri kasidesinde nefse ve tezkiyeye ayrı bir yer verir. Yoğun bir şekilde işler. Memeye doymayan aç bir çocuğun o ihtiyacını karşılamadığı takdirde çılglık çılgılığa ağlaması ve o fiziksel ihtiyacının yerine gelmesi için ısrar ve inadı nefse benzetilmektedir. Bu çocuğun meme arzusu dışında bir şey düşünmemesi ne denli bir düşman karşısında mücadele edilmesinin işareti olarak gösterilir. Nefsin galip geldiği ruh ve beden

dünyadan ölene kadar kopmak istemez. Allah'ı halis bir şekilde zikretmez ve ibadetlerini ihlasla yerine getirmez.

"İçsel tecrübeye dayalı mânevî bir ilim" (Çelenk 2020: 54) olan tasavvufta nefsin kontrol altına alınması gerekir. Aksi hâlde Allah'a ulaşma yolundaki bir kriter aşılmamış olur. Nefsü'l- emmâre olan kötülüğü emreden nefse karşı nefsu'l-levvâme yani kötülük yapan nefsi durdurma ve kınama, en son insan-ı kâmilin zirvesi olan nefsu'l mutmainne ile de nefis tamamıyla günah işlemek gibi bir girişimde bulunmaz (Kâşânî 2004: 558). İmam Bûsîri de nefsu'l emmare konusuna büyük ölçüde yer ayırmıştır:

"Nefsin tattırdığı hazzın çoğu semm-i katildir;

Ağuyu altın tasta bal içre sunarlar, bunlar onun suç ortağı" (Bûsîri 31).

Yukarıdaki beyitte davranışlarını nefesine göre şekillendiren insanların öldürücü zehir içtikleri aktarılır. Şeytan zehri en görkemli şekillerde bal diye sunabilir. Buna kanan insan ziyanda kanmayan insan ise nefsu'l mutmainne mertebesindedir. Nefsin tezkiye ve tasfiye edilmesi kişiyi hem bu hem de diğer dünyada huzura erdirecektir. Bûsîri burada nefis konusu üzerinde hem kendisine hem de kasidesini okuyacaklara açık mesajlar vermektedir.

Tasavvuf anlayışını barındıranlarda en önemli davranışların başında ibadet gelir. Bir kişinin tasavvuf ehli olmasının ön şartı ibadetlerini yerine getirmesidir. Gazzalî, ibadetini halisane yapacak olanın ne denli çetin bir yoldan geçtiğini şu sözlerle ifade eder. "Görürüz ki o, çetin, zor, yokuşlu, fazla meşakkatli, uzun, âfeti büyük, engelli, gizli ölüm tehlikesi yerleri bulunan, düşmanları ve yol kesicileri çok, yolcuları haşin olan bir yoldur. Bunun böyle olması tabiidir. Çünkü bu yol cennet yoludur." (Gazzalî 1968: 6). Zayıf bir varlık olarak tabir edilen insanı güçlü kılan ibadetidir. Ona göre samimi ibadet nefsi kontrol altına almak için en önemli anahtardır. Bûsîri kasidesinde ibadete yönelik kendi pişmanlıklarını dile getirir:

"Üstüme borç olan namazı kıldım, orucu tuttum; ama o kadar,

Ölüm, evet ölüm göz önündeyken bir parçacık arttırmadım onları." (Bûsîri 31).

Şiirde ibadetin insan nefesine zor geldiği ve Bûsîri'nin layıkıyla bu görevi yerine getiremediği yansır. Bedenin ölüme çok yakın ancak ölümden sonraki yolun çok daha uzun olduğu şair tarafından bilinmekte ve bir pişmanlık dile getirilmektedir. Pişmanlık göstergesi ve itirafı tasavvuf ehlinin giriş kapısıdır. Allah'ın kudreti karşısında kulun kendi acizliğini kabul etmesi gerekmektedir. Bunun da şiirdeki itirafı pişmanlıktır. Bir sonraki beyitte Bûsîri kendisini Hz. Peygamber'in ibadet yaklaşımı ile kıyaslar.

"Kendime zulmettim, ihmal ettim geceleri ihya sünnetini,

Can verdi gecelere namazla O, öyle ki şişerdi kutlu ayakları" (Bûsîri 31).

Bûsîri Hz. Peygamber'in namaza yönelik yaklaşımını ele alınırken Peygamber ve ümmeti arasındaki farklılığı da dile getiriyor. Arif Nihat Asya'nın şiirinde de namaza gönderme görülür. Onun şiirinde Hz. Peygamber'in çektiği meşakkatler ifade edilmektedir. Onun Arap çöllerinde sürekli bir göç ve hicret hâlinde oluşu, şairin şiirine yansır:

"Seccaden kumları..."

Devirlerden, diyarlardan

Gelip göklerde buluşan

Ezanların vardı." (Asya 63).

Sürekli zorlu, eziyetli, meşakkatle geçen Hz. Peygamber'in hayatında yılgnlık görülmez. Şiirde, Müslümanları bir araya getiren ezan ve namazın birleştirici özelliğine vurgulanmak istenir. Dinde farz olan namazın tasavvuf ehlinin de âbidlerin gayesi olarak nitelendirdikleri ibadetin hem Bûsîri de hem de Arif Nihat Asya'nın şiirinde yer verildiği göze çarpmaktadır. İbadet vurgusu Bûsîri de daha fazla yer bulurken Arif Nihat Asya'da daha az değinildiği görülür. Bûsîri hayat denen bu çetin yolda ecel, ölüm ve sonrasının farkında olarak duygularını şiire dökerken dönemin sosyolojisi gereği Arif Nihat Asya Hz. Peygamber'i arayış içerisinde.

Bûsîri'nin kasidesine bakıldığında Hz. Peygamber'e atfedilen hikmet ve inceliklerin üzerinde hayal dünyası şekillendirilmiş, bu şiirde gerçeklikten ziyade manevi âlemdeki düşünceler kâğıda aktarılmıştır. Onun kasidesinde özellikle nefis ile mücadele, Hz. Peygamber'in hayattaki anlamı öne çıkan iki konudur. Nefis konusuna ağırlık veren Bûsîri'ye karşın Arif Nihat Asya'nın şiirinde bu konuya değinilmemiştir. İbadet konusu ise her iki şairde göze çarpan konudur.

3.5. Hz. Peygamber'in Mücadeleci Ruhunu

Doğumundan ölümüne kadar hayatı mücadeleyle geçen Hz. Peygamber'in bebeklik ve çocukluğu da sıkıntılarla doludur. Altı yaşında annesinin vefat etmesiyle hayat mücadelesini dedesi ve amcası üstlenir. Ancak ona bakan kişiler, ayrı bir kıymet verirler. Amcasının ticaretle uğraşmasından ötürü on iki yaşlarında ticaretle tanışan Hz. Peygamber bu konuda ortaklıklar da kurar. Bu alandaki ve karakterindeki dürüstlük, iffet sahibi olması, hak severlik ve merhametten ötürü insanlara büyük bir güven veren Peygamber, çevresi tarafından "Muhammedü'l-emin" unvanıyla anılır. Hz. Peygamber'in nübüvvetteki mücadelesinin ilk merhalesi tefekkür etmeyle başlar. O, Mekkelilerin putlara tapmasını anlamsız görür. Faydasız bir arayışın peşinde olduklarını düşünür. Hira dağındaki mağaraya bazen gidip inzivaya çekilmesi bu bağlamda tefekkürün bir sonucudur.

Hz. Peygamber'in ilk ruhsal mücadelesi amcası Ebu Leheb'e karşı olmuştur. Artık Allah'ın Cebrail vasıtasıyla söylediklerini insanlara yayma kararı veren Hz. Peygamber, ilkin bu emirleri Kureyş Kabilesi'ne duyurur. Tertip ettiği yemekli

toplantılarında Allah'ın elçisi olduğunu açıkça dile getirir. Putlara tapan Kureyşliler başlarda onun söylediklerine karşı çıksa da zamanla Hz. Peygamber'in tebliğini kabul ederler (Fayda 2014: 421).

Hız. Peygamber'in bu mücadelecî ruhu *Kâsîde-i bürde'*ye yansır. Peygamber'in semailini ve heybetini gösteren mısralara yer verilir:

"Bir arslanın nasıl ürkerse koyunlar sesinden, heybetinden,

Öyle perişan etti. O'nun çıkış haberi, inkâr yobazlarımı." (Bûsîrî 39).

İnkâr yobazlarından kasıt başlangıçta müşrikler, sonrasında Bizans ve Sasanî hükümdarlarıdır. Hız. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra birçok müfrezeye kumandanlık yapar. Bütün girişimler onunla şekillenir. Girdiği savaş ve mücadelelerde oldukça akıllı ve merhametli bir örnek insan prototipi ortaya koyduğu herkesçe bilinir. Onun cesareti, Ebu Müslim'den rivayet edildiğine göre Hız. Ali onun için *"Biz, en zor ve korkulu zamanlarda O'nun arkasına sığırdık..."* (Müslim, "Cihâd" 79; Abdalbâki, 1991: 79) cümlesini sarf etmiştir. Hız. Peygamber'in mücadelecî ruhu Allah tarafından ona bağışlanan bir lütuf olarak görülürdü. Arif Nihat Asya'nın şiirinde Hız. Peygamber'in gelmesini isteme mısraları göze çarpar:

"Biz dünyadan nereye

Göçelim, yâ Muhammed?

Yeryüzünde riya, inkâr, hıyanet

Altın devrini yaşıyor...

Diller, sayfalar, satırlar

(Ebû Leheb öldü). Diyorlar:

Ebu Leheb ölmedi. Yâ Muhammed;

Ebû Cehil, kıtalar dolaşıyor!" (Asya 65).

Müşriklerin önde gelenlerinin muhalefeti dini kaygılarından kaynaklanır. Mekkeli müşrikler, atalarından kalan ve çok değer verdikleri inanç ve gelenekleri terk etmek istemezler (Apak 2010: 160). Bu durum her ne kadar olağan bir durum olsa da bazı müşrikler insani anlamda sınırlarını aşarlar. Ebû Leheb ve Ebû Cehil bu müşriklerin başlarını çekmekteydi. Müslümanlığın en büyük düşmanı, Ebû Leheb'idi. Hız. Peygamber'in öz amcası olan Ebû Leheb onun ilk davetinde Resullullah'a karşı gelir. Hız. Peygamber'in yoluna pislik atma gibi birçok sıkıntıya onu düçâr eder. Onunla ilgili Tebbet süresi iner. Ebû Leheb'in düşmanlığı o kadar büyük bir boyuta varır ki oğullarına Hız. Peygamber'in kızları Ümmügülüm ve Rûkiye'yi boşatır. Şiirde geçen bir diğer İslam düşmanı Ebû Cehil'dir. O da Hız. Peygamber'e büyük düşmanlık yapmış Peygamber secdede iken bir devenin iç organlarını onun üzerine saçmıştır (Berki; Keskiöğlü 1957).

Arif Nihat şiirinde bir çare arayışı içerisindedir. Bu mutlak çözüm sadece Hz. Peygamber'dir. Onun gelemeyeceğini bile bile ondan yardım dilemektedir. Asr-ı Saadet'e yoğun bir özlem görülmektedir. Hz. Peygamber dönemindeki müşriklerin başka eller tarafından hâlâ yaşatıldığını ve güçlendiğini söyleyen şair, bu durumu şikâyet etmektedir. Özellikle Müslüman âlemindeki riya, inkâr ve ihanete işaret eden şair, çaresiz Hz. Peygamber'den yardım dilemektedir.

SONUÇ

Kâab bin Zühayr tarafından yazılan *Kasîdetü'l- bürde*, Hz. Peygamber hayatta iken kaleme alınmış ve onun takdirini kazanan bir şiirdir. Sonraları Memlükler döneminde yaşayan İmam Bûsîri'nin yine özellikle Hz. Peygamber'i rüyasında görüp onunla uzun bir konuşma sonrasında yazdığı *Kasîdetü'l- bürde* İslam edebiyatı için önde gelen şiirler arasında olur. İçinde Hz. Peygamber'in birçok yönünü ve yaşadıklarını belirten şiirin türü naat olarak adlandırılabilir. Ancak İslam Edebiyatı açısından farklı bir bakışla bakılan özellikle Kâab bin Zühayr ve Bûsîri'nin şiirleri *Kasîdetü'l- bürde* diye bir türle ifade edilmesi daha doğru olacaktır. Özellikle Bûsîri'nin şiiri Türk edebiyatında naat, mevlit, şemail, miraciye türlerine kaynaklık ettiği yapılan çevirilerden anlaşılmaktadır. Sadece Türkçeye değil birçok diğer dünya dillerine çevrildiğini de görmek mümkündür.

Arap coğrafyasının güçlü yazılı anlatımı Türk edebiyatına da sirayet eder. Türklerin Peygamber'e sevgi konusunda hem Arap hem de Fars milletlerinden daha iştiaqlı ve nicelik bakımından daha çok şiir kaleme aldıkları söylenir. Divan şiirinde birçok şair tarafından kaleme alınan peygamber temalı şiirler, Tanzimat ve ardından Cumhuriyet döneminden sonra da devam eder. Peygamber temalı şiir geleneğini devam ettiren şairlerden biri de Arif Nihat Asya'dır. Asya'nın İslam tarihine olan yoğun ilgisinin izlerini şiirlerinde görmek mümkündür. Onun vatan ve bayrak sevgisi İslami duyarlılıkla örülmüştür. İslam sancaktarlığında kazanılan zaferler şair tarafından sürekli işlenen konular arasındadır. Hz. Peygamber sevgisi de yine şiirlerinde sıklıkla rastlanılan temalar arasındadır. Özellikle *Naat* adlı şiiri Hz. Peygamber'e duyulan derin özlemin sonucunda kaleme alındığı söylenebilir.

Hem Bûsîri'nin hem de Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde Hz. Peygamber için kaleme alınan ortak temaların olduğu dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası gelişen hadiselerin şiirlere aksettiği görülür. Bûsîri'nin şiirinde doğum öncesi özellikle diğer din ve coğrafyalardaki olaylar konu edilirken Asya'nın şiirlerinde cahiliye döneminin sıkıntılı geleneklerine değinilmektedir. Her iki şiire Hz. Peygamber'in zulümden kurtarıcı kişi olduğu imajı yansır. Bir diğer göze çarpan tema duadır. Dua birçok dinde olduğu gibi yakarış ve isteme davranışı bakımından önemli bir yere sahiptir. Dua yalnızca Allah'a yapılır. İsteğe karşılık verecek yegâne varlık Allah olarak görülür. *Kasîdetü'l- bürde*'de kulun Allah'ın kudreti

önündeki aciziyeti vurgulanmak istenir. Bu dünya ve ahiret yaşamında Allah'tan yardım istenir. Asya'nın şiirinde özellikle kandil gecelerine vurgu vardır. Bu gecelerde yapılan duaların kesin bir karşılığı olduğuna inanılmaktadır.

Her iki şiirde özellikle Hz. Peygamber'e yoğun bir muhabbet göze çarpar. Ona yoğun bir sevgi ve özlem vardır. Bûsîrî'nin yaşadığı dönem, Müslümanların hem askerî hem de ekonomik olarak güçlü olduğu bir zamana denk geldiğinden ötürü daha çok ona sevgi ve aşkın sözcükleri dile getirilir. Arif Nihat Asya'nın şiirinde ise Müslümanların bölünüp Hristiyanların güçlü olduğu bir dönem olduğundan daha çok Hz. Peygamber'e özlem söz konusudur. Arif Nihat Asya Hz. Peygamber için şiirinin birçok bölümünde "gel" ifadesini kullanarak onun Müslümanların içinde bulunduğu ahvali düzelterek inandırır. Şiirde bir başka göze çarpan ortak tema ise Hz. Peygamber'in mücadeleci ruhudur. Özellikle peygamberin babasını ve sonra çocuk yaşta annesini kaybetmesiyle mücadeleci yapısının başladığına işaret edilir. Ticaret başta olmak üzere birçok alanda kabiliyeti olan Hz. Peygamber'e çevresi tarafından yoğun sevgi ve saygı duyulur. Özellikle nübüvvetle beraber müşriklere karşı girdiği mücadeleler her iki şiire de konu edilir. Her iki şiirde göze çarpan husus Hz. Peygamber'e karşı duyulan sevgi ve özlemdir. Özellikle Müslümanların içinde bulunduğu olumsuz gidişatları düzelterek kişinin Hz. Peygamber olduğu inancı güçlü bir şekilde şiirlere yansıtılmıştır. Asırlar geçse de Müslümanların Hz. Peygamber'e olan inancından bir şeyin değişmediği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ANDI, M. F. (2004). "Arif Nihat Asya'nın Kısa Nesirleri". *Türk Edebiyatı Dergisi*, Ağustos, 370-371: 22-25.
- APAK, A. (2010). *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi I*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- ARMAĞAN, M. (2004). "Mağaradakilere Dağın Yüreğini Sunan Şair". *Türk Edebiyatı Dergisi*, Ağustos, 2004/370-371:14-15.
- ARMUTÇUOĞLU, İ. (2009). *Kasîde-i Bürde*. İstanbul: Erkam Yayıncılık.
- ASYA, A. N. (1997). *Dualar ve Âminler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- BERKİ, A. H., KESKİNOĞLU, O. (1956). *Hatem'ül Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- BUHÂRÎ, E. A. M. (1993). *el-Sahîhu'l Buhârî* (thk. Mustafa Dib el-Buğa). Beyrut: Dâru İbn Kesîr.
- CİLACI, O. (2014). "Dua". *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 9). 529-530.
- ÇELENK, A. (2020). "Baba Tâhir'in Hayatı, Eserleri, Tasavvuf ve Seyr u Sülûk Kavramlarına Yaklaşımı". *Kadim Hikmet Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3: 36-63.
- DERVEZE, İ. (2019). *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*. İstanbul: Yarın Yayınları.
- DEVELİOĞLU, F. (2003). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- FAYDA, M. (2014). "Muhammed, Hayatı". *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 30). 406-421.
- GAZZALÎ. (1968). *Abidler Yolu*. İstanbul: Yaylacık Matbaası.
- KARAKOÇ, S. (2022). "Bürüyen Kasîde". *Kasîde-i Bürde Tercümelere* (haz: Fatih Yıldız). İstanbul: Büyüyen Ay Yayıncılık.
- KÂŞÂNÎ, A. (2004). *Tasavvuf Sözlüğü* (çev.: Ekrem Demirli). İstanbul: İz Yayıncılık.

- KAYA, M. (2001). "Kasidetü'l Bürde". *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 24). 568-569.
- KEMİKLİ, B. (2019). *Türk İslam Edebiyatı*. Bursa: Bursa akademi Yayınları.
- KILIÇ, F. (2009). "Nazım Şekilleri". *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı* (ed. Mustafa İsen). Ankara: Grafiker Yayınları. 208-245.
- İBN MÂCE, E. A. B. M. (2009). *es- Sünen* (thk. Şayb el- Amaut, Adil Mürşit). Beyrut: Dâru'r Risâleti'l Alemiyye.
- MACİT, M., SOLDAN, U. (2004). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- MACİT, M. (2004). "Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinde Geleneğin Etkisi". *Türk Edebiyatı Dergisi*, Ağustos, 370-371: 36-38.
- MÜSLİM, E. H. (1991). *Sahîhu'l Muslîm* (thk. Muhammed Fuad Abdülbaki). Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l Arabiyye.
- ÖNGÖREN, R. (2014). "Tasavvuf". *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 40). 119-126.
- SARAÇ, M. A. Y. (2017). *Klâsik Edebiyat Bilgisi*. İstanbul: Gökkuşe Yayınları.
- SERİN, R. (2006). *Kaside-i Bürde Şerhi, Havas ve Esrarı*. İstanbul: Pamuk Yayıncılık.
- YILDIZ, S. (1991). *Arif Nihat Asya Nesirler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.